Štátna školská inšpekcia

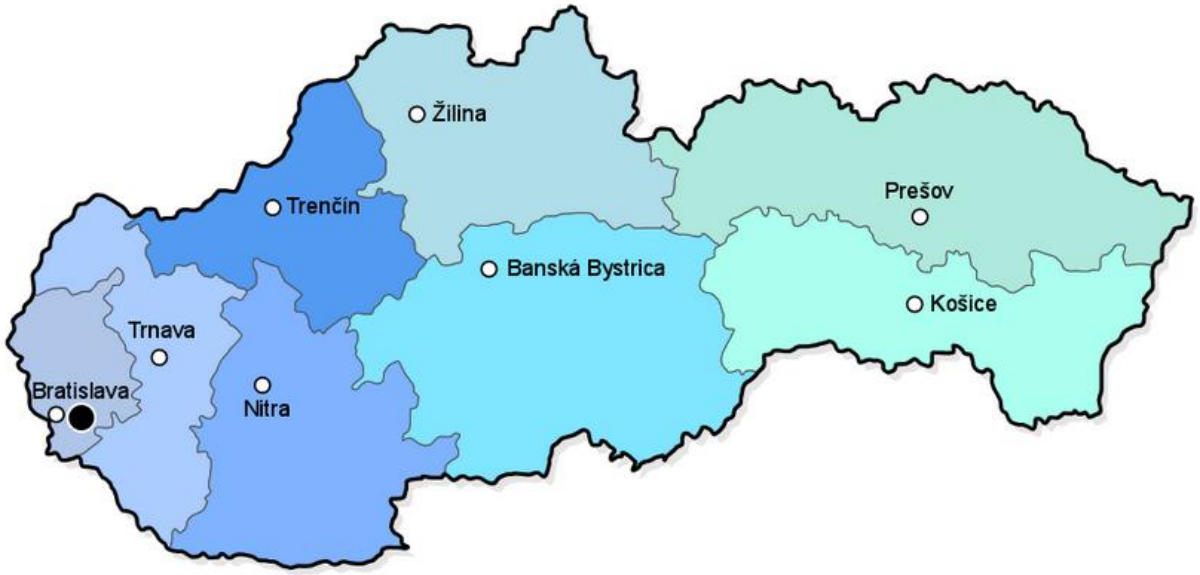

Začlenenie dieťaťa so zdravotným znevýhodnením do prostredia materskej školy

© Mgr. Pavlína Jarošová

Štátna školská inšpekcia
ŠIC Žilina

Dieťa so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP)

je dieťa, u ktorého je potrebné zabezpečiť ďalšie zdroje na podporu efektívnej výchovy a vzdelávania

- špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby sú u dieťaťa diagnostikované školským zariadením výchovného poradenstva a prevencie;
- špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby vyplývajú zo zdravotného znevýhodnenia (ZZ) alebo nadania alebo vývinu dieťaťa v sociálne znevýhodnenom prostredí.

Dieťa so ŠVVP je spravidla:

dieťa so zdravotným znevýhodnením

- dieťa so zdravotným postihnutím (s mentálnym postihnutím, so sluchovým postihnutím, so zrakovým postihnutím, s telesným postihnutím, s narušenou komunikačnou schopnosťou, s autizmom alebo inými pervazívnymi vývinovými poruchami, s viacnásobným postihnutím);
- dieťa v hraničnom pásme mentálnej retardácie s poruchou pozornosti;
- dieťa choré alebo zdravotne oslabené;
- dieťa s vývinovými poruchami (poruchou aktivity a pozornosti, s oneskoreným alebo nerovnomerným psychomotorickým vývinom).

dieťa zo sociálne znevýhodneného prostredia

dieťa s nadaním

- dieťa, ktoré má zariadením výchovného poradenstva a prevencie diagnostikované špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby.

Dieťa so zdravotným znevýhodnením

dieťa so zdravotným postihnutím alebo žiak so zdravotným postihnutím

- dieťa alebo žiak s mentálnym postihnutím;
- dieťa alebo žiak so sluchovým postihnutím;
- dieťa alebo žiak so zrakovým postihnutím;
- dieťa alebo žiak s telesným postihnutím;
- dieťa alebo žiak s narušenou komunikačnou schopnosťou;
- dieťa alebo žiak s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami;
- dieťa alebo žiak s viacnásobným postihnutím.

Dieťa so zdravotným znevýhodnením

dieťa choré alebo zdravotne oslabené alebo žiak chorý alebo zdravotne oslabený

- dieťa alebo žiak s ochorením, ktoré je dlhodobého charakteru;
- dieťa alebo žiak vzdelávajúci sa v školách pri zdravotníckych zariadeniach.

dieťa s vývinovými poruchami alebo žiak s vývinovými poruchami

- dieťa alebo žiak s vývinovou poruchou učenia;
- dieťa alebo žiak s poruchou aktivity a pozornosti.

dieťa s poruchou správania alebo žiak s poruchou správania

- dieťa alebo žiak s narušením funkcií v oblasti emocionálnej alebo sociálnej okrem dieťaťa s vývinovými poruchami alebo žiaka s vývinovými poruchami.

Zdravotné postihnutie je pojem, ktorý sa vyvíja a je **výsledkom vzájomného pôsobenia medzi osobami so zhoršeným zdravím a medzi bariérami v postojoch a v prostredí**, ktoré im bránia plne a účinne sa zúčastňovať na živote spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými.

Výchova a vzdelávanie detí so zdravotným znevýhodnením

Školy pre deti so ZZ

- špeciálne školy

Ostatné školy

- v špeciálnych triedach, ktoré sa zriaďujú spravidla pre deti s rovnakým druhom zdravotného znevýhodnenia; časť výchovno-vzdelávacieho procesu sa môže uskutočňovať v triede spoločne s ostatnými deťmi materskej školy; niektoré činnosti môže dieťa absolvovať mimo špeciálnej triedy;
- v triedach alebo výchovných skupinách spolu s ostatnými deťmi materskej školy; ak má takéto dieťa špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby, je vzdelávané podľa individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu, ktorý vypracúva materská škola v spolupráci so školským zariadením výchovného poradenstva a prevencie; zákonný zástupca dieťaťa má právo sa s týmto programom oboznámiť.

Deťom so ZZ je nevyhnutné zabezpečiť podporné prostriedky na efektívne vzdelávanie

Odborný prístup vo vzdelávaní

- špeciálnopedagogická, psychologická, medicínska diagnostika;
- vzdelávanie podľa individuálneho vzdelávacieho programu;
- individuálna a skupinová práca s deťmi;
- používanie špeciálnych metód a foriem vyučovania, úprava vzdelávacieho obsahu, usporiadanie denných činností s prihliadaním na špecifické potreby a možnosti dieťaťa a so zohľadnením jeho aktuálneho psychického a fyzického stavu;
- aplikácia alternatívnych foriem komunikácie, úzka spolupráca s rodičmi a iné, podľa individuálnej potreby konkrétneho dieťaťa vyplývajúcej z výsledkov odbornej diagnostiky.

Deťom so ZZ je nevyhnutné zabezpečiť podporné prostriedky na efektívne vzdelávanie

materiálne

- špeciálne vyučovacie pomôcky;
- kompenzačné pomôcky;
- úpravy prostredia a iné.

finančné

- zabezpečenie špeciálnych materiálnych, odborných a personálnych podmienok.

personálne

- odborný a podporný servis špeciálneho pedagóga;
- školského špeciálneho pedagóga;
- logopéda;
- školského psychológa;
- tlmočníka posunkovej reči;
- asistenta učiteľa a iných odborníkov;
- odborná príprava pedagógov a iné.

INTEGRÁCIA A INKLÚZIA

- dieťa sa prispôsobí školskému prostrediu, do ktorého prichádza;
- začlenenie dieťaťa s určitou odlišnosťou do prostredia, ktoré je primárne pripravené na vzdelávanie detí bez výraznejších odlišností v individuálnych vzdelávacích potrebách. Prostredie školy (architektonické, materiálne, personálne, výučbové) je tak treba dostatočne upraviť a i samotné dieťa sa musí viac či menej prispôsobiť prostrediu, ktoré s jeho prítomnosťou nepočítalo.

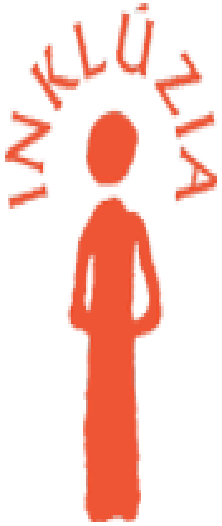

= **inkluzívna edukácia** - vopred počíta s odlišnosťou detí, a teda neočakáva, že všetky budú rovnaké. Inakosť detí považuje za pozitívnu, snaží sa ju u každého dieťaťa vnímať a citlivo na ňu reagovať.

Inkluzívna škola už dopredu počíta s prítomnosťou detí so širokou škálou individuálnych potrieb, ich rozmanitosť považuje za prirodzenú vec a má preň pripravené podmienky. V prípade, že do školy nastúpi dieťa, ktorého potreby sú výrazne špecifické, podmienky na jeho vzdelávanie sa ďalej prispôsobia.

Realizácia inkluzívneho vzdelávania v praxi má dve najdôležitejšie podmienky:

1. prijatie filozofie inkluzívneho vzdelávania pracovníkmi školy;
2. osvojenie metód a foriem práce, ktoré umožňujú diferenciáciu a individualizáciu vo vzdelávaní.

Inklúzia je vyššia kvalita integrácie. Obidva prístupy v sebe nesú špecifickosť myšlienok edukačného vedenia.

Možnosti pre inklúziu

- prítomnosť detí s postihnutím je príležitosťou pre interakcie detí, ktoré sa v niektorej oblasti od seba výrazne odlišujú, pre spoznanie toho, čo nás napriek odlišnostiam spája, je to šanca, aby deti zažili, že inakosť je normálna;
- priznanie špeciálnych edukačných potrieb môže byť základom pre prijatie prirodzenej rozmanitosti vo vzdelávacích cestách, ktorej treba vychádzať v ústrety;
- spolupráca učiteľky, špeciálnej pedagogičky a asistenta učiteľa môže byť dôležitým krokom k formovaniu inkluzívneho tímu;
- skúsenosť s vypracovaním individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu môže byť inšpiráciou pre diferencované vyučovanie.

Riziká pre inklúziu

- diagnostikovanie ŠVVP môže potvrdzovať predstavu dvoch viac-menej homogénnych skupín („normálne“ deti a deti s nejakou poruchou). Znamená to nielen preceňovanie rozdielov medzi skupinami, ale aj podceňovanie rozdielov vnútri skupín a je prekážkou v individualizácii prístupov;
- pedagogický asistent a špeciálny pedagóg, ktorí sa venujú len dieťaťu s diagnózou, môžu práve tým posilňovať vyčleňovanie dieťaťa z rovesníckej skupiny a prispievať k jeho stigmatizácii;
- Individuálny výchovno-vzdelávací program (IVVP) sa (s výnimkou nadaných) sústreďuje na diagnostikovaný deficit;
- Školský zákon uvádza podrobnú taxonómiu odlišností, ktoré možno považovať za špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby a na ich základe priznať žiakovi individualizovaný postup (individuálne začlenenie s vypracovaním IVVP). Existuje ale početná skupina žiakov, ktorí nevyhovujú žiadnej z kategórií vymenovanej v zákone a nemajú nárok na uplatnenie špeciálnych postupov, hoci by boli pre nich prínosné.

INTEGRÁCIA A INKLÚZIA V ŠKOLSKEJ PRAXI

INTEGRÁCIA

- zameranie na špeciálne potreby osoby s postihnutím, znevýhodnením, ohrozením;
- začleňovanie s formálnymi postupmi a náležitosťami na základe diagnóz;
- expertízy a intervencie špecialistov v externom prostredí;
- špeciálna intervencia a edukácia;
- prospech pre integrované osoby;
- čiastočná zmena prostredia;
- špeciálne programy;
- hodnotenie podľa osobitných pravidiel.

INKLÚZIA

- zameranie na individuálne aj špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby všetkých vzdelávaných;
- objektívne diagnostické poznávanie každého a adekvátne edukačné vedenie bez „nálepkovania“;
- tímová kooperácia priamo v pedagogickom procese v škole;
- optimálna edukácia pre všetkých;
- prospech pre všetkých zúčastnených;
- celková zmena školy;
- individuálny prístup;
- hodnotenie aktivizujúce sebarozvoj.

Postup začlenenia dieťaťa so ZZ do materskej školy

Začlenenie – inklúzia – znamená v materskej škole prispôsobenie myslenia a nazerania na dieťa s akýmkoľvek zdravotným znevýhodnením. Zmena sa týka nazerania na dieťa nie cez tie zručnosti a schopnosti, ktoré nemá a mnohé ani nebude mať, ale komplexným vnímaním tohto dieťaťa ako ľudskej bytosti s jeho potrebami, pocitmi. Začleniť dieťa do čoraz väčšieho počtu aktivít znamená využiť všetky jeho danosti, schopnosti spolu s prispôsobením aktivít možnostiam dieťaťa.

Školský zákon č. 245/2008 Z. z. § 28 bod 1) definuje ciele materskej školy takto: *„Materská škola podporuje osobnostný rozvoj detí v oblasti sociálno-emocionálnej, intelektuálnej, telesnej, morálnej, estetickej, rozvíja schopnosti a zručnosti, utvára predpoklady na ďalšie vzdelávanie. Pripravuje na život v spoločnosti v súlade s individuálnymi a vekovými osobitosťami detí .“*

DOKUMENTÁCIA dieťaťa so ZZ pri začlenení do MŠ

- Návrh na vzdelávanie dieťaťa alebo žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v materskej škole, základnej škole, v strednej škole a v špeciálnej škole
- Správa z diagnostického vyšetrenia dieťaťa alebo žiaka a písomné vyjadrenie školského zariadenia výchovného poradenstva a prevencie
- Odborné správy od lekárov
- Písomné vyjadrenie k školskému začleneniu
- Školský vzdelávací program
- Individuálny vzdelávací program

Celostný a špeciálny rozvoj osobnosti dieťaťa sa v inkluzívnej materskej škole uskutočňuje cez

Špecifický prístup

- je v kompetencii pedagogických zamestnancov, znamená individuálny prístup učiteľa k dieťaťu v celostnom rozvoji osobnosti, rozšírený a posilnený o špeciálny prístup, ktorý je nevyhnutný na uspokojovanie špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb dieťaťa, jeho úspešnú životnú, komunikačnú a edukačnú aktivitu.

Špeciálny prístup

- je v kompetencii odborných zamestnancov, ktorí diagnostickým, intervenčným, terapeutickým a preventívnym pôsobením reagujú na špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby dieťaťa a tým zabezpečujú jeho špeciálny rozvoj. Zároveň poskytujú oporu a pomoc učiteľovi pri uplatňovaní špecifického prístupu.

Celostný a špeciálny rozvoj osobnosti dieťaťa sa v inkluzívnej materskej škole uskutočňuje cez programy

Edukačné

školské a individuálne na kontinuálne vychovávanie, vzdelávanie a vycvičovanie detí v procese rozvíjania hodnotovo-postojovej, vedomostnej a perceptuálno-motorickej zložky ich osobnosti.

Diagnostické

poznávanie, posudzovanie a hodnotenie východísk, procesu aj výstupov edukácie detí v kompetencii pedagogických aj odborných zamestnancov.

Stimulačné a preventívne

rozvíjanie oneskorených, nerovnomerných, obmedzených funkcií u dieťaťa na predchádzanie porúch personálneho aj sociálneho vývinu.

Celostný a špeciálny rozvoj osobnosti dieťaťa sa v inkluzívnej materskej škole uskutočňuje cez programy

Poradenské

poskytovanie odbornej a metodickej pomoci rodičom, učiteľkám aj verejnosti v oblasti edukácie detí pedagogickými aj špeciálnopedagogickými metódami.

Terapeutické

vyrovnávanie deficitov a patológie vývinu osobnosti dieťaťa a edukačných vplyvov v rodine alebo inom prostredí pod vedením odborných zamestnancov.

Metodické

rozvíjanie profesijných a osobnostných spôsobilostí pedagogických aj odborných zamestnancov na skvalitnenie procesu inkluzívnej edukácie detí.

Princípy výchovy a vzdelávania detí so zdravotným znevýhodnením

Nekritizovať, neobviňovať a neposudzovať rodičov dieťaťa za žiadnych okolností.

Hľadať najvhodnejšie spôsoby, ako im pomáhať a radiť vo výchove a vzdelávaní dieťaťa.

Diagnóza nie je „nálepka“, aj keď zaraďovanie detí do formálnych kategórií postihnutia stále pretrváva. Každé dieťa má autentické vnútorné aj vonkajšie rozvojové podmienky, ktoré majú byť rozpoznané v komplexnej diagnostike. V školskom systéme sa deti so zdravotným postihnutím diferencujú na základe medicínskych, psychologických alebo špeciálnopedagogických diagnóz a prognóz.

Pozitívna orientácia na dieťa vyžaduje zmenu myslenia ľudí – od deficitného modelu dieťaťa (s chybami, nedostatkami, postihnutím) k disponovanému modelu dieťaťa (s jeho prednosťami, kvalitami, schopnosťami a možnosťami). Každé dieťa je plnohodnotnou osobnosťou, svojím spôsobom je výnimočné, s potenciálom iných obohacovať tým, že je také, aké je. Dieťaťu je potrebné pomáhať, aby žilo čo najplnohodnotnejší život v rámci možností daných zdravotným znevýhodnením.

Princípy výchovy a vzdelávania detí so zdravotným znevýhodnením

Empatická komunikácia s dieťaťom o jeho diagnóze je psychologicky pomerne náročnou záležitosťou, ktorú zvládajú predovšetkým rodičia. Zásadou je pravdivosť, jednoduchosť, zrozumiteľnosť a taktnosť vysvetlení, aby im dieťa porozumelo, a aby ho emocionálne nezranili. Nie je vhodné, aby sa dieťaťu podali všetky informácie naraz. V rozhovore s dieťaťom sa treba buď sústrediť len na prítomnosť v jeho živote, alebo na to, čo bude hneď nasledovať (Kerrová,1997). Otázky dieťaťa o jeho zdravotnej situácii vždy konzultujte s rodičmi, aby ste dieťaťu nehovorili niečo iné. Ak neviete v zhode s rodičmi vhodne odpovedať, môžete dieťa citlivo priviesť k tomu, aby samé odpovedalo na svoje otázky. V rozhovore dodávajte dieťaťu povzbudenie a nádej, buďte optimistickí a prirodzení. Umožnite dieťaťu prežívať radosť, úspech, príjemné pocity a spokojnosť v rôznych činnostiach a situáciách výchovy a vzdelávania. Rozprávajte sa s dieťaťom o jeho pocitoch, aby bolo schopné rozpoznávať, ako sa cíti, či ho niečo bolí, čo potrebuje (a pod.), a vedelo, že môže kedykoľvek s učiteľom o tom hovoriť.

Princípy výchovy a vzdelávania detí so zdravotným znevýhodnením

Akceptácia rodičov ako partnerov vo výchove a vzdelávaní dieťaťa je v prvom rade počúvaním rodičov, ktorí už majú konkrétne skúsenosti so starostlivosťou o svoje dieťa so zdravotným znevýhodnením. Pravidelne s rodičmi konzultujte o situácii dieťaťa vo vopred dohodnutom čase a v prostredí, kde nebudete rušení. Nehovorte o dieťati, o jeho problémoch a zdravotnom stave pred ním, pokiaľ ho nechválite za pokroky. Snažte sa situáciu dieťaťa s rodičmi nielen analyzovať, ale zároveň z nej aj vyvodiť isté úlohy, postupy, ktoré budete spoločne vo výchove a vzdelávaní dieťaťa realizovať. Reagujte na potreby a očakávania rodičov, podajte im zdôvodnenia, pokiaľ ich nemôžete naplniť. O vážnych rozhodnutiach, odporúčaniach vždy urobte písomný záznam, do ktorého rodičia napíšu svoje stanovisko. V komunikácii učiteľa a rodiča sa vyžaduje trpezlivosť a ústretovosť. Nie je prospešné robiť náhle rozhodnutia, závery a podliehať negatívnym emóciám. Rodič sa môže spolupodieľať na edukačnom procese dieťaťa v materskej škole. Podmienky jeho participácie sa určia na stretnutí rodiča, učiteliek, riaditeľky materskej školy a špeciálneho pedagóga, prípadne psychológa, v závislosti od ŠVVP dieťaťa. Pedagogické a odborné činnosti s deťmi so ŠVVP v materskej škole sú pravidelne prehodnocované tímom odborníkov a za spoluúčasti rodičov. Ich výsledky slúžia na aktualizáciu IVVP detí.

Čo nie je začlenenie

Nie je to jednorazový akt.

Nie je to jednostranný proces, ktorý závisí len od osoby so ZZ, ale naopak, od všetkých, ktorých sa dotýka. Osoba ZZ nemá kapacitu jednosmerne ovplyvniť, či bude začlenená alebo nie.

Nie je jedno, kedy sa začne so začlenením dieťaťa so ZZ. Vývin každého dieťaťa s odlišnosťami by mal – akceptujúc jeho možnosti a obmedzenia – čo najviac kopírovať vývin zdravého dieťaťa.

Začlenenie sa nedotýka len času stráveného v budove materskej školy, ale je orientované na každodenný život v komunite.

Čo nie je začlenenie

Rodney – Jensej (2009) pripomínajú, že **inkluzívne vzdelávanie sa nesmie obmedzovať iba na obdobie školskej dochádzky a štúdia**, ale musí sa naň pozerať z celoživotnej perspektívy.

Inklúzia neznamená **iba fyzickú prítomnosť dieťaťa v kolektíve** zdravých rovesníkov, ale jeho aktívnu účasť na činnostiach a dianí v MŠ s ohľadom na jeho potenciál a možnosti.

Konať a jednať s dieťaťom so ZZ tak, ako si pedagóg myslí, že je preň dobré, a nie podľa toho, ako to prežíva dieťa. Optimálne je pýtať sa dieťaťa, ako sa cíti.

Poskytovať pomoc takou formou, aká vyhovuje osobe, ktorá je dieťaťu so ZZ nápomocná. Pred konkrétnou pomocou a službou sú vhodné otázky: Ako ti môžem pomôcť? Môžem to urobiť takto? Ako ti to vyhovuje najviac?

Čo nie je začlenenie

Ak je dieťa so ZZ v kolektíve, neznamená to, že ostatné deti, ktoré sú zdravšie a zručnejšie, majú dieťaťu vo všetkom pomáhať alebo namiesto neho všetko vykonať.

Pozitívna diskriminácia. Začlenené dieťa by nemalo byť stredobodom pozornosti v kolektíve a ani by nemalo dostávať nejaké privilégiá len z dôvodu jeho znevýhodnenia.

Neúčasť na aktivitách skupiny z dôvodu prítomnosti asistenta učiteľa a jeho výlučne individuálnej práce s dieťaťom.

Vylúčenie dieťaťa z pohybovej výchovy. Paralympijské športové hnutie a paralympiáda organizovaná v celosvetovom rozmere nie je pre zdravých.

Čo nie je začlenenie

Prítomnosť rodiča dieťaťa v MŠ. Pre celkový zdravý vývin dieťaťa je osožnejšie odpútanie sa od rodiča – poväčšine od mamy.

Začlenenie nie je pedagogický luxus pre niektorých. Inkluzívne prostredie je možné vytvoriť v každej škole – kde je začlenené dieťa so ZZ, alebo aj tam, kde nie je žiadne dieťa so ZZ.

Inklúzia nie je len cieľ, ale tiež metóda, pomocou ktorej vytvárajú učitelia v triede spoločenstvo.

Cieľom inklúzie nie je odstrániť rozdiely medzi deťmi, ale umožniť, aby deti s rozmanitými schopnosťami a možnosťami tvorili spoločnú komunitu.

Použité zdroje:

1. **DRDULOVÁ, Terézia. 2014.** *Začlenenie detí so zdravotným znevýhodnením do prostredia materskej školy „Aj TY si medzi nami vítaný“ .* [online]. BA: Metodicko-pedagogické centrum, 2014. ISBN 978-80-565-0001-9 [cit. 2020-11-06]. Dostupné na: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/drdulova_0.pdf
2. **LIPNICKÁ, Milena. 2012.** *Vízia a realita inkluzívnej edukácie v materskej škole.* [online]. BA: Metodicko-pedagogické centrum, 2014. ISBN 978-80-8052-460-9 [cit. 2020-11-06]. Dostupné na: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/lipnicka_-_vizia_a_realita_inkluzivnej_edukacie_v_materskej_skole_-_konecne_a_schvalene_autorom.pdf
3. https://edicnyportal.iedu.sk/Forms/Show/4160
4. https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/uvod/legislativa/socialna-pomoc-podpora/dohovor-osn-pravach osob-so-zdravotnym-postihnutim-opcny-protokol-sk-aj.pdf
5. http://www.cpppple.sk/metodicke/vychova%20a%20vzdelavanie%20deti%20so%20svvp%20v%20ms.pdf
6. https://www.minedu.sk/data/att/14970.pdf
7. https://www.statpedu.sk/files/sk/deti-ziaci-so-svvp/deti-ziaci-so-zdravotnym-znevyhodnenim-vseobecnym-intelektovym-nadanim/predprimarne-vzdelavanie.pdf

Legislatíva

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov
https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/306/20090901L